

перяславських будівельників на Волинь, і монументальне будівництво в Переяславі припинилося [4, с. 58-59].

Таким чином, культова архітектура в Переяславі розвивалася за загальноруськими тенденціями, вважати її архітектурною школою питання досить дискусійне, через те що, хоч і стилістично в деяких аспектах вона була і особлива, але існувала в досить короткий проміжок часу.

Джерела та література

1. Архітектура: дерев'яна і кам'яна [Електронний ресурс] / Ю. С. Асєєв, В. О. Харламов // Ізборник. – 2003. – Режим доступу до журн.: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult12.htm>.
2. Всеобщая история архитектуры в 12 томах. – Ленинград ; Москва, 1966–1977. – С.571.
3. Гуляницкий Н. Ф. История архитектуры. Том 1. – М. : «Стройиздат», 1984. – С.78–80.
4. Раппопорт П. А. Зодчество Древней Руси. – Издательство «Наука», Ленинградское отделение, Л., 1986. – С.58–59.

УДК 94:355.02(477) «1708»

Марія Шамрай
(м. Полтава)

УКРАЇНСЬКО-ШВЕДСЬКИЙ ДОГОВІР 1708 РОКУ В ІСТОРІОГРАФІЇ

Стаття присвячена одній з найбільш резонансних та контроверсійних подій боротьби за українську державність. Аналіз проблеми зроблений на основі класичних праць, які розкривають діяльність гетьмана Івана Мазепи та його пошуки альтернативи союзу з Московією. Головний акцент зроблений на політико-правових засадах українсько-шведського альянсу та його оцінках в історіографії.

***Ключові слова:** гетьман Іван Мазепа, Карл XII, українсько-шведський договір, Гетьманщина, Північна війна.*

Проблематика українсько-шведського альянсу – багатоаспектна. Вона передбачає розгляд низки питань, зокрема, чинники розриву Мазепи з Петром I і союзу з Карлом XII, юридичний зміст союзу та причини, що унеможливили його потенційно позитивні наслідки для Гетьманату. Зосередимо увагу на розгляді одного із ключових питань – політико-правової сутності українсько-шведського трактату, місця та часу його підписання в історіографічному вимірі.

Підґрунтя для його з'ясування було закладене І. Борщаком, який у 1925 р. віднайшов у замкові Дентевіль (м. Шомон, Франція) рукопис П. Орлика «De'duction des droits de l'Ukraine» 1712 р. і згодом опублікував як оригінал, так і його переклад у «Старій Україні» (Львів).

Праця стала відомою під назвою «Вивід прав України». У ній П. Орлик відтворив шість статей українсько-шведського договору 1708 р.

І. Борщак вважає, що гетьман і старшина, уклавши зазначений договір, увійшли в союз із шведським королем аби «краще забезпечити свої вольності» [2, с. 89].

Тривалий час ніхто не знав про наміри гетьмана і лише у листі від 30 жовтня 1708 р. до Стародубського полковника Скоропадського можна дізнатися про причини відходу Мазепи від Московії. За словами керівника держави Петро почав «без жодного з нами погодження забирати малоросійські города в своє посідання, людей наших, пограбованих і до кінця знищених, із них повиганявши, а своїми військами осаджувати» [18, с. 173]. Також Мазепа говорить і про те, що «гетьмана, генеральну старшину, полковників і весь керівний склад Запорозького війська, хочуть за притаманними їм звабами до рук прибрати і запровадити у тиранську свою неволю, ім'я Запорозького війська згладити, а козаків у драгунію та солдат перевернути, народ же малоросійський навіки віддати у рабство» [18, с. 174]. Дивлячись на це, одразу стають зрозумілими причини пошуку нових союзників в обличчі шведів. Гетьман досить аргументовано і детально пояснює своє рішення закінчити зносини з Московією.

Фундаментальні дослідження у вивченні життя та діяльності І. Мазепи здійснив Олександр Оглоблин. У своїй праці «Гетьман Іван Мазепа та його доба» він погоджується з думкою дослідників, що перші домовленості між Мазепою та Карлом завершилися формальною угодою (лютий/березень 1708 р. в м. Сморгоні на Білорусі) [13, с. 282]. На той час ні Мазепа, ні Карл XII не хотіли обтяжувати себе путами офіційного союзу, позаяк українсько-шведські взаємини опосередковувалися польським чинником. Відтак Мазепа прагнув потягнути час для налагодження сприятливих стосунків зі Швецією та розірванням усіх зносин із Польщею. Тому «перед вступом шведів на Україну між Мазепою і Карлом, очевидно, існувала лише принципова згода у формі шведської гарантії українсько-польської угоди» [13, с. 284]. Про це дізнаємося із записів очевидців. Так, 10 листопада 1708 р. секретар похідної канцелярії Карла XII Йозеф Цедергельм (Cederhielm) в листі до його брата Гермунда повідомляє про першу зустріч посланців гетьмана з королем. Історик погоджується з думкою, що «існувало дві угоди Мазепи з Карлом XII: перша, яка була укладена в 1708 р., чи перед вступом шведського війська на Україну, чи після того (це більш правдоподібно), і друга, укладена в кінці березня 1709 р., коли на бік Швеції перейшло Запоріжжя, на чолі з кошовим отаманом Костем Гордієнком». Щодо змісту договору, то історик посилається на «Вивід прав України» П. Орлика, знайдений І. Борщакком [13, с. 284].

О. Оглоблин неодноразово звертається до «мазепіани» Б. Крупицького, зокрема, до монографії «Гетьман Мазепа та його

доба». Історик говорить, що документ, наче б то укладений у лютому-березні 1708 р., це не договір лише між двома країнами – Швецією та Україною, а політико-воєнний «союз короля Карла XII, короля Станіслава і полководця Мазепи». Зміст його можна реконструювати за анонімною реляцією, віднайденою Галендорфом і теж анонімним звідомленням про битву під Полтавою, вперше виданою Адлерфельдом 1740 року в Амстердамі як додаток до четвертого тому «Воєнної історії Карла XII, короля шведів». «Що ж до змісту договору, то його основні пункти зберігаються в обох редакціях, – коментує Б. Крупницький. – У першій статті коротко повторюються вже згадані воєнні зобов'язання Мазепи. Відсутність тут стратегічних планів цілком зрозуміла – їх не показують у таких документах. В останньому пункті бачимо, що гетьман зобов'язувався передати Польщі всю Україну разом із Сіверщиною, Києвом, Черніговом і Смоленськом, щоб відтак мати її як князівство на тих самих засадах, що й Курляндське з Вітебським і Полоцьким воєводствами (Між іншим, у редакції Галендорфа, на відміну від реляції опублікованої Адлерфельдом, не згадується про якість там бажання Мазепи, як не мовиться і про те, що гетьман сам запропонував цю статтю, аби прихилити до себе й мати протекцію Карла XII. У шведському тексті замість цих розп'яточок сказано лаконічно: «Умови союзу будуть такими» [8, с. 155]. Б. Крупницький висловлює сумнів стосовно існування цього договору, оскільки означені джерела вважає не вповні достовірними. Тому, на думку вченого, питання таємного договору і досі лишається відкритим. Він зазначає, що договір, переоповіданий П. Орликом, було підписано перед об'єднанням Мазепи зі шведами і його ніяк не можна ототожнювати з договором, що був підписаний на початку 1709 р. у с. Великі Будища, як це робить М. Андрусак. Крупницький зазначає, що «з його шістьох статей чотири (2, 3, 4 і 5) мали загальний характер і виражали ідеї цілковитого суверенітету й незалежності України та її рівноправності з шведським партнером» [8, с. 157]. Все ж історик схиляється до думки, що достовірними можуть бути лише 1 і 6 стаття. Кінцево Б. Крупницький переконаний, що мова йде не про повноцінний договір, а лише про угоду або ж її проект між Карлом XII та Мазепою.

Досить цікавими є гадки Теодора Мацьківа стосовно проблеми українсько-шведського союзу. Він зазначає, що «договір Мазепи з Карлом XII спирався на історичну традицію союзу України зі Швецією, що почалася за Б. Хмельницького та І. Виговського, він жив іще в пам'яті тодішніх державників-старшин. Швеція була смертельним ворогом Москви, підпануванням якої була Україна. Тож не диво, що Мазепа шукав союзу з тодішньою могутньою і переможною шведською державою, далекою від українських кордонів, яка могла Україні допомогти, не маючи ніяких агресивних замірів щодо її території. Про це наглядно можна переконатися зі змісту другого українсько-

шведського договору, що був підписаний 8 квітня н. ст. 1709 р. у Великих Будищах, коли до Мазепи й Карла XII прилучилися запорожці» [10, с. 157]. Мацьків спирається на висновки українських дослідників, особливу увагу надаючи працям Михайла Грушевського. Також він погоджується з Миколою Андрусяком, який сумнівається у знищенні українсько-шведського договору 1708 р., покликаючись на «Дневник военных действий Полтавской битвы», в якому говориться, що царський канцлер Г. Головкін та підканцлер П. Шафіров переписували королівський архів, де знайшли багато листів Мазепи до шведського короля [10, с. 158].

Суголосно М. Андрусяку, Т. Мацьків зазначає, що «в імені Мазепи підписав цей подвійний договір ближче невідомий сербський або болгарський архиерей-скиталець в місті Сморгони у Білорусі між 11 лютого й 18 березня, або в місті Радошковицях близько Вільна між 27 березня і 17 червня 1708 р.» [10, с. 159].

Водночас із подивом констатуємо, що Т. Мацьків ототожнює договір від 8 квітня 1709 р., коли Кость Гордієнко разом із запорізькими козаками перейшов на бік шведів, із шістьма статтями, поданими у «Виводі прав України» П. Орлика: «Хоч оригінал цього договору не зберігся, його можна реконструювати на основі точок, що їх подав Г. Нордберг, та на основі «Виводу прав України», що їх склав П. Орлик. У цьому українсько-шведському договорі за 8 квітня 1709 р. ясно з'ясована ціль: повне визволення України з-під Москви та повернення давніх козацьких прав і привілеїв» [10, с. 162]. Зауважимо, що більшість дослідників ці пункти співвідносять із угодою від 29–30 жовтня 1708 р.

Наталія Полонська-Василенко зазначає: «Зносини Мазепи зі шведами пожвавилися в 1706 році». Історикиня посилається на «Вивід прав України» як основне джерело інформації про угоду. Також вона зазначає: «24 жовтня 1708 року Мазепа з генеральною старшиною, 9-ма полковниками та 4.000 козаків виїхав з Батурина. 28 жовтня його прийняв Карл XII» [12, с. 66]. З цього можна зробити висновок, що датою укладання договору 1708 р. Полонська-Василенко вважає 28 жовтня. Через це її дивує «чому Карл XII не прийняв Мазепу як тільки він приїхав? Чому не вислав він негайно війська на оборону Батурина, коли була ще можливість випередити Петра?» [12, с. 66].

На думку О. Субтельного домовленості українського гетьмана з шведським королем було укладено «28 жовтня 1708 р., коли Карл XII, котрий йшов на Москву, завернув на Україну, Мазепа в надії запобігти спустошенню свого краю, перейшов на бік шведів» [14, с. 209]. Історик зазначає, що документально цей союз був зафіксований на весні 1709 року, тобто коли козаки на чолі з Гордієнком приєдналися до них. «За надання військової допомоги та провізії Карл обіцяв захищати Україну й утримуватися від підписання

миру з царем аж до повного звільнення її від влади Москви та відновлення її давніх прав» [14, с. 209].

Д. Дорошенко підкреслює, що під час перебування Карла XII у Сморгоні домовленостей між ним і Мазепою не було досягнуто. Мазепа не хотів перетворювати Україну на театр для військових операцій двох могутніх держав, а чекав фінальної битви, яка б визначила переможця та протектора для України. На думку вченого, за два-три дні до того, як російські війська знищили Батурина, «коло села Орлівки сполучився з Карлом» [4, с. 148-150].

Змістовною є «мазепіана» тих учених, які працювали безпосередньо в Україні. Одним із перших дослідників даної проблематики був Микола Костомаров. У праці «Мазепа» він детально описує перебіг подій, які спонукали гетьмана до переходу на бік шведів, а також розповідає про переддень підписання договору. Історик стверджує, що переговори Мазепи з Карлом XII розпочалися ще в серпні 1708 р. Він зазначає, що гетьман прибув до шведського короля 28 жовтня 1708 року в с. Горки. До цього кілька днів він перебував у штаб-квартирі шведського командування в селі за Орловкой. Командири Гільєм і Гілленштїєрн з підозрою ставилися до гетьмана, позаяк добре знали, що Мазепа відрізняється особливою хитрістю та має невизначену політичну лінію. Отже, прибувши до Карла XII 29 жовтня, Мазепа виступив із промовою латиною, чим здивував усіх присутніх; знак відданості шведському королеві, склав перед ним булаву і бунчук. Це справило велике враження на Карла і він підписав угоду з українським гетьманом. Учений розглядає цей крок Мазепи як зраду Петрові I, за яку згодом Україна розплатилася : трагедія Батурина залишається однією з найдрамантичніших і найкривавіших сторінок в історії України [9, с. 159].

В. Антонович говорить про те, що «Мазепа думав, що для здійснення його мети найкращим моментом була шведська кампанія. Він дочекався тієї хвилини, коли Карл XII пішов на Польщу, заманив його на Україну, в певній надії на те, що Україна зробиться самостійною державою, коли переможе шведи. Як відомо, справа скінчилася дуже нещасливо, та й не могло бути інакше. Мазепу постигла кара за те, що не зважав на народні бажання. Мазепа перейшов до Карла зі всією старшиною; тільки два полковники не пішли за ним. Прості ж козаки і народ не послухалися старшини і підтримали Петра через те тільки, що гетьманізнавською старшиною передалися Карлові» [1, с. 173].

Звернімося до «батька» української історії М. С. Грушевського. Свої погляди на дану проблему він виклав у низці статей і, передусім, у розвідці «Шведсько-український союз 1708 р.»¹. Дослідник наголошує,

¹ Означену проблему вповні розглянуто у статті Діптан І. І. «Український рубікон» 1708 року: візія М. С. Грушевського // І. Діптан // Сіверянський літопис. - 2014. - № 4. - С. 127-151.

що для того, аби зрозуміти суть договору Мазепи із Карлом XII потрібно звернутися до історико-правовій традиції стосунків України та Швеції упродовж десятиліть – « Недавно опубліковані шведські акти 1654-8 рр. кидають багато світла на сей перший союз України з Швецією і багато дають зрозуміти в союзі 1708 р., вияснюючи старі традиції української політики на сім пункті» [3, с.132]. Історик зазначає,що цей союз було укладено в критичний для Росії час, коли вирішувалася її подальша доля. На переконання вченого, гетьман порвав із Москвою задля порятунку України і оцінював його союз із Швецією як «останнє огниво в нерозривнім ланцюгу виступів «війська Запорізького» за свої «свобідні права» проти атентатів московського централізму». Він вказує на конкретні причини укладення договору, а саме: «пре очевидне порушення Москвою прав і вільностей» козаків; введення московської залоги в Києві та інші міста,з правом введення до них свого управління. У часи, коли була створена ця стаття Грушевського, ще не було відомо текст «Виводу прав України» гетьмана П. Орлика, тому історик висловлює сподівання щодо віднайдення акту договору 1708 року і послуговується інформацією, що «міститься в коротких формулах пізніших актів (1710-1)», а саме – у спогадах П. Орлика.

Грушевський також визначив основну ідею союзів України та Швеції, за доби Хмельницького, а Мазепи – «Провідним мотивом від українсько-московського союзу 1654 р. до сього шведсько-українського 1708 р. йде ідея власновільности, суверенности українського народу» [3, с. 133].

Як бачимо Грушевський схвально ставиться до союзу Мазепи з Карлом XII, але зазначає,що гетьман все ж таки зволікав з остаточним вибором протектора та під час підписання договору не мав ніякого плану подальших дій. За відсутності джерел, Грушевський в аналізі договору 1708 року посилається на традицію україно-шведських відносин, яка чіткого прослідковується в усіх сферах стосунків цих двох країн [3, с.128].

Переконливою є «мазепіана» С. Павленка: 6 монографій і велика кількість статей. На думку вченого обидві сторони навіть не встигли домовитись про погодження дій. Хоча Карл XII і знав через Лещинського про наміри І. Мазепи порвати з Москвою, він і далі виявляв пасивність у встановленні з ним прямого контакту, що змусило обережного гетьмана, особливо у зв'язку з доносом Василя Кочубея та втратою інформації з оточення польського короля, припинити будь-які потаємні спроби з'ясувати плани союзників чи вести з ними якісь переговори. У вересні 1708 р. в листі до Карла XII Лещинський навіть припускав, що гетьман із козацьким військом виступить проти них» [11, с. 231]. Але уже у жовтні Мазепа прибув до Карла XII. «Союзницький договір між Україною й Швецією був укладений тими ж

днями у Гірках на Новгород-Сіверщині». За основу договору вчений бере «Вивід прав України». Вважає, що за «всіма ознаками це справжній документ, який був вироблений 29–30 жовтня 1708 р. в Гірках». Він наводить низку прикладів для підтвердження пунктів договору. Як і більшість вітчизняних учених Павленко вважає, що головною умовою військового союзу мазепинців і шведів була незалежність України.

Сучасні історики не залишають поза увагою дану проблему. Слід відзначити працю Т. Чухліба «Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи». Історик зазначає, що договір між Карлом XII та І. Мазепою було укладено у жовтні 1708 році [19, с. 160]. Д. Журавльов у праці «Мазепа: людина, політик, легенда» говорить, що після 21 вересня 1708 р., коли шведи перетнули кордон Української козацької держави, розпочалися активні перемовини шведського короля з гетьманом України, які увінчалися договором 28 жовтня 1708 р. [19, с. 222].

Зарубіжні історики країн, які мали безпосереднє відношення до цих подій, у різні періоди також досліджували це питання. Шведський дослідник Альфред Єнсен у праці «Мазепа» зазначає, що договір був укладений 28 жовтня 1708 р.. Після цього, 30 жовтня Карл XII видав маніфест до українського народу, що справив на населення велике враження [6, с.116].

Знаковою є праця шведського дослідника Петера Енглунда «Полтава: Розповідь про загибель однієї армії». В інтерпретації вченого наміри союзників були такі: «Козацький гетьман Мазепа, що відступився від росіян, запропонував шведській армії союз і добре розквартирування. Укладено відповідні угоди. Домовилися спільно покласти край російському пануванню: це також означало, що будуть враховані певні шведські комерційні інтереси. Зокрема, був намір почати працю над тим, щоб спрямувати частину торгівлі, яка йшла до Європи з Туреччини і з Близького Сходу, через Прибалтику. І тут, на півдні, армія кресала шаблями за шведський торговий капітал».

Суттєвим є вклад у сучасну Мазепіану Тетяни Таїрової-Яковлевої. Вона зазначає, що зносини Мазепи з Карлом XII розпочалися в той момент, коли шведський король вирішив йти в похід на Москву через Україну. Підтверджує, що спочатку спілкування Мазепи і Карла пролягало через посередництво Станіслава Лещинського. Таїрова-Яковлева у підсумку робить такий висновок – «что до и после трагического перехода к шведам Мазепа активно пытался найти наиболее удобную политическую комбинацию, которая бы позволила сохранить автономию Украинского гетманства и одновременно предотвратила бы ее разорение в ходе военных операций Северной войны. Сделать это в создавшихся условиях было крайне сложно и даже, наверное, невозможно» [17, с. 347-348].

Щодо угоди між Карлом, Мазепою та Костем Гордієнком, то дослідниця зазначає, що перед підписанням угоди «16 апреля 1709 года К. Гордиенко написал письмо к Карлу XII, выражая готовность совместно действовать против «зломыслящей Москвы» и послать тысячу запорожской пехоты под Полтаву». І вже після цього листа, Мазепа і Гордієнко прибули до шведського короля, було укладено угоду. Слід зазначити, що на початку своїх досліджень Т. Таїрова-Яковлева взагалі відкидала наявність будь-яких попередніх домовленостей між Карлом XII та Мазепою у 1708 р., але згодом дослідниця змінила свою думку.

Отже, через відсутність оригінальних документів історики опосередковано відтворюють зміст українсько-шведських домовленостей 1708–1709 рр. Основними джерелами стали «Вивід прав України» гетьмана Пилипа Орлика 1712 р., спогади Г. Адлерфельта та записи очевидців тих подій. На думку дослідників переговори між Карлом XII та Іваном Мазепою, започатковані ще 1705 р., активізувалися навесні 1708 р., а знаковий документ було підписано наприкінці жовтня 1708 р. (с. Горки, Чернігівщина). Водночас історики полемізують з приводу наявності першого трактату («...в місті Сморгони у Білорусі між 11 лютого та 18 березня, або місці Радошковицях близько Вільна між 27 березням і 17 червням 1708 р.») Дискусійним залишається питання про можливість тлумачення угоди між Іваном Мазепою та Костем Гордієнком від 27 березня (8 квітня) 1709 р., підписаною в селі Великі Будища (Полтавщина).

Джерела та література

1. Антонович В. Б. Про Козацькі часи на Україні / післям. М. Ф. Слабошпицького ; комент. О. Д. Василюк та І. Б. Гирича. – К.: Дніпро, 1991. – 238 с.
2. Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа: Життя й пориви великого гетьмана: Пер. з фр. / Упоряд. Л. Ю. Копань. – К.: Рад. письменник: Журн. «Київ», 1991. – 316 с.
3. Грушевський М. С. Шведсько-український союз 1708 р. / М. С. Грушевський // Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / Редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.; Голов. ред. П. Сохань. – Львів : Світ, 2007. – Т. 8: Серія «Історичні студії та розвідки (1906–1916)». – С. 123–134.
4. Дорошенко Д. Нарис історії України. Т. 2 : (Від половини XVII століття). – К. : Глобус, 1992 – 349 с.
5. Енглунд П. Полтава :Розповідь про загибель однієї армії. – Х. : Фоліо, 2009. – 348 с.: іл.
6. Єнсен А. Мазепа: Історичні картини / Пер. зі швед. Н. Іваничук ; Наукова редакція, передм. та прим. Б. Якимовича. – К. : Укр. письменник, 1992. – 205 с.
7. Журавльов Д. В. Мазепа:людина,політик, легенда / Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. – Харків: Фоліо, 2007. – 382 с. – (Історичне досє).
8. Крупницький Б. Д. Гетьман Мазепа та його доба / Передмова В. М. Горобця. – К. : Україна, 2001. – 240 с.: іл..
9. Костомаров Н. И. Мазепа – К. : Республика, 1992. – 335 с.

10. Мацьків Т. Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах. 1687–1709 рр. / Т. Мацьків. – Мюнхен: Український вільний університет, 1988. – 286 с.
11. Павленко С. Міф про Мазепу. – Чернігів: Сіверянська думка, 1998. – 248 с.
12. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 1995. – 608 с.
13. Оглоблин Олександр. Гетьман Іван Мазепа та його доба / Редактор Любомир Винар, упорядники Ігор Гирич, Алла Атаманенко. – 2-е доповнене видання. – Нью-Йорк – Київ – Львів – Париж – Торонто, 2001. – 464 с.: іл.
14. Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука ; Вст. ст. С. В. Кульчинського. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.: іл.
15. Таирова-Яковлева Т. Г. Мазепа / Т. Г. Таирова-Яковлева. – М., 2007.
16. Таирова-Яковлева Т. Г. Гетманы Украины. – СПб.: Центрполиграф, 2011.
17. Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9-ти т. – К. : Дніпро, 2001. Т. 3. – Кн. 2. – Остання чверть XVII – початок XVIII ст. / Упор., резюме, приміт. В. Шевчука. – К. : Дніпро, 2001. – 576 с. – <http://litopys.org.ua/suspil/sus.htm>
18. Чухліб Т. В. Шлях до Полтави: Україна і Росія за доби гетьмана Мазепи / Т. В. Чухліб. – К. : Наш час, 2008. – 263 с. – (Сер. «Невідома Україна»).

УДК 930.25(477)[264-68:281.96]«192»

Данило Бесарабов
(м. Київ)

МУЗИЧНО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УАПЦ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЦДАВО УКРАЇНИ (1920-ті рр.))

Стаття є спробою за джерелами ЦДАВО України дослідити, як Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) дбала про розвиток музично-хорової компоненти богослужінь на національних засадах. На основі архівних та опублікованих документів аналізуються нові організаційні форми управління процесами, створення та діяльності професійних і народних мистецьких колективів співаків, передусім у місті Києві та у провінції, влаштування шкіл церковного співу. Зі статті дізнаємося про композиторів і диригентів, які оновлювали репертуар, були рушіями історичних змін на ниві церковного музично-хорового мистецтва. Висвітлюються соціально-економічне тло, що утруднювало мистецький розвиток, а також тиск тоталітарної більшовицької влади на національну церкву та її мистецько-хорову складову.

Ключові слова: *Всеукраїнська православна церковна рада, комісія церковних співів, хори УАПЦ, Кирило Стеценко, Петро Гончаров.*

Здавна хоровий спів був частиною православного богослужіння, його окрасою, символом і своєрідною квінтесенцією. Хорове виконавство досягло в Україні популярності та досить високого професійного рівня. Попри це історія українських православних хорів досі недостатньо досліджена.